

Liber Primus

Aurelij Augustini hipponensis epi in libros de trinitate: Argumentu opus totius ex libro retractationum.

Libros de trinitate: que deo est qdecim scripsi p aliquot annos. Sed cu eoz duodecim nōdū perfecissem: et eos diuti⁹ tenerēq; possent sustinere qui vehemēter habere cupiebant: subtrahi sunt mihi minus emendatiq; deberent ac possent qñ eos edere voluissem. Qd posteaq; compi: quia ⁊ alia eozum apud nos exemplaria remanserūt: statuerā eos iam ipse non edere: sed sic habere vt in alio aliquo opusculo meo qd mihi de his euenerit dicerē: vt gentib⁹ tñ fratrib⁹ q; resistere nō valui: emēdaui eos quātū emēdandos putauī: ⁊ cōpleui ⁊ edidi: adiūgēs eis a capite epistolā quā scripsi ad venerabilem Aureliū ep̄m carthaginensis ecclesie: quo tanq; prologo exposui: ⁊ qd accidisset: ⁊ qd facere mea cogitatioe voluissem: ⁊ quid fratru charitate cōpellente fecissem. In quorum libro vndecimo cū de corpore visibili agerem: dixi: quocirca id amare alienari est: quod sine uis morē dictū est quo aliquid sic amat vt eo fruendo existimet beatū se esse qd hoc amat. Nam nō est alienari in laudē creatoris amare speciē corporalē: vt ipso creatore fruens qd q; vere beatus sit. Itēq; in eodem vbi dixi: Nec auēq; drupedē memini q; nō vidi: s; phantasia talem facillime intueor: dū alicui forme volatili qualē vidi: adiungo alios duos pedes quales itidē vidi. Hec dicēs nō potui recollere volatilia quadrupedia que lex cōmemorat. Neq; em̄ cōputat in pedibus duo posteriora crura quibus locuste saliant: q; dicit mundas: et ideo discernit ab imūdis talibus volatilibus q non saliant illis cruribus sicut sunt scarabei. Omnia quippe hōi volatilia qdrupedia vocātur in lege. In duodecimo velut expositor verborū apli vbi ait: Omne pctm̄ quodcūq; fecerit hō extra corpus ē: nō mihi satisfacit: nec sic puto intelligendū qd dictū est: Qui aut fornicatur in corpus ppriū peccat: tanq; ille hoc faciat q; ppter adipiscenda ea que p corp⁹ sequitur: vt in his finem boni sui ponat: aliquid agit hoc em̄ longe plura peccata cōplectit: q; illa fornicatio que cōcubitu ppetrat illicito: de q locutum cū hoc diceret apostolum apparet.

Epistola Augustini Aurelij hipponensis epi ad Aurelium ep̄m carthaginensis ecclesie.

Domino beatissimo ⁊ sincerissima charitate: venerabili fratri ⁊ confacerdoti pape Aurelio: Augustinus in dño salutē. De trinitate q deus ⁊ sūmus ⁊ verus ē: libros iuuenis inchoaui: senex edidi: dimiseram q; ppe hoc opus posteaq; cōperi p̄ptos mihi esse siue surreptos anteq; eos absoluerem: ⁊ retractos vt mea dispositio fuerat expolirem. Non em̄ singulatim sed omēs simul edere ea rōne decreuerā: qua precedentibus cōsequētes inquisitione nec tentur. Cum ḡ p eos hoies qui priusq; vellē ad quosdam illorum puenire potuerunt: dispositio mea nequisset impleri: interrupta dictationē reliquerā: cogitans hoc ipsum in aliquibus meis scriptis cōqueri: vt scirent qui possent nō a me fuisse eosdē libros editos: sed ablatos: priusq; mihi editione mea digni viderentur. Verū multorū fratru vehemētissima postulatione ⁊ maxime tua iussioe cōpulsus: optam laboriosum: adiuuāte dño terminate curauī: eosq; emendatos nō vt volui: sed vt potui: ne ab illis qui surrepti iam in man⁹ hominum exierant: plurimū discreparent: venerationi tue p filiū nostrū diaconū charissimū missi. Et cuiq; audiendos: describendos: legēdosq; pmissi: in quibus si seruari mea dispositio poruisset: essent pfecto ⁊ si easdē sentētiās habentes: multo tñ euadatiores atq; planiores quantū rerum tantarū explicandarū difficultas ⁊ facultas nostra pateret. Sunt autē q; primos q̄ttuor vel potius qnq; etiā sine proemiss hbit: ⁊ duodecimū sine extrema pte nō parua. Sed si eis hec editio potuerit innotescere: oia si voluerint emendabunt. Peto sane vt hanc epistolam seorsum quidē: sed tñ ad caput eozūdem librorum iubeas anteponi. Vale.

Explicit epistola.

Incipiūt capitla libri p̄mi de trinitate
i De triplici causa errozis falsa de deo opinantium.
ij Ordo disputandi de trinitate diuina.
iiij De diuerso iudicio legentium ⁊ capacitate dissimili.
liij Que esse ppria diuine trinitatis senserint catholici tractatores.
v De questionibus quibus mouent de trinitate querentes.
vj De trinitate patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti qui sunt vnus ⁊ solus ⁊ verus de⁹.
vij Synigenitus dei filius ppter formā serui minor patre dicat: qui in forma dei equalis est patri.

82

Primus

- viiij De subiectione qua filius subiectus est patri.
ix De vtilitate creditibus fuerit ut ad personam in forma serui christus ascenderet.
x Quod traditurus sit regnum filii patri.
xi Qua discretione intelligendus sit nunc equalis patri filius. nunc autem minor.
xii Qua ratione filius nescire dicatur de horam quam scit pater.
xiii De unitate personae filii dei et filii hominis siue in gloria siue in humilitate.

Aurelij Augustini episcopi de trinitate liber primus incipit.

De triplici causa erroris falsa de deo opinantis

Capitulum primum

Ectur hoc que de trinitate differuimus: prius oportet ut nouerit stilum nostrum aduersus eorum vigilare calumnias: qui fidei contemnententes inuitum: imaturo et pueris

rationis amore fallunt. Quorum nonnulli ea que corporalibus rebus: siue per sensus corporeos expta nouerunt: siue que natura humani ingenij et diligentie viuacitate vel artis adiutorio pceperunt: ad res incorporeas et spirituales transferre conantur: ut ex illis illa metiri atque opinari velint. Sunt quidam alij qui secundum humani animi naturam vel affectum de deo sentiunt: et ex errore cum de deo disputant: sermoni suo distortas et fallaces regulas fingunt. Est item aliud hominum genus eorum qui vniuersam quodam creaturam que perfectio mutabilis est: nituntur transcedere: ut ad incommutabilem substantiam que deo est erigant intentionem sed mortalitatis onere pregrauati: cum et videri volunt scire quod nesciunt: et quod volunt scire non presumptioes opinionum suarum audaciter affirmando: intercludunt sibi intellegendie vias: magis eligentes sententiam suam non corrigere pueris quam mutare defensionem. Et hic quidem omnium morbus est trium generum que opposui: et eorum: scilicet qui secundum corpus de deo sapiunt: et eorum qui secundum spiritalem creaturam sicuti est anima: et eorum qui neque secundum corpus neque secundum spiritalem creaturam: et tamen de deo falsa existimant: eo remotiores a vero: quo id quod sapiunt nec in corpore reperit: nec in facto et condito spiritu nec in ipso creatore. Qui enim opinatur deum (verbi gratia) candidum vel rutilum: fallit: sed tamen inueniunt in corpore. Rursus qui opinatur deum nunc obliuiscere: nunc recordantem: vel si quid homini est: nihilominus in errore est: sed tamen hec inueniuntur in animo. Qui autem putat esse potentem deum: ut se ipsum ipse genuerit: eo plus errat: quod non solum deus ita non est: sed nec spiritalis nec corporalis creatu

ra. Nulla enim omnino res est que seipsum gignat ut sit. Et quod ab hominibus falsitatem humanam animam purgaret: sancta scriptura puulis pergrues: nulli generi rerum verba vitauit: ex quibus quasi gradatim ad diuina siue sublimia nos ter intellectus velut nutritus assurgeret. Nam et verbis et rebus corporalibus sumptis vtilis est cum de deo loqueretur: velut cum ait. In tegmine alarum tuarum prege me. Et de spiritali creatura multa transtulit: quibus significaret illud quod ita non esset: sed ita dici oportet: sicuti est. Ego sum deus zelans: et. Penitet me hominem fecisse. De rebus autem que omnino non sunt: non traxit aliquam vocabulorum: quibus vel figuraret locutiones: vel spiraret enigmata. Tamen pniciosus et inanis euanescent: qui tercio illo genere erroris a veritate secludunt: suspicando de deo: quod neque in ipso: neque in vlla creatura inueniri potest. Rebus enim que in creatura inueniuntur: solet scriptura diuina velut infantilia oblectamenta formare: quibus infirmorum ad quodam superiora: et inferiora deserenda pro suo modulo tanquam passibus moueret affectus. Que vero proprie de deo dicuntur: que in nulla creatura inueniuntur: raro ponit scriptura diuina: sicut illud quod dictum est ad moysen. Ego sum qui sum: et qui emisit me ad vos. Non enim esse aliquid modo dicatur corpus et animam: nisi proprio quodam modo vellet intelligi: non id vtiq; diceret. Et illud quod ait apud. Qui solus habet immortalitatem: cum et anima modo quoddam immortalis esse dicatur: et sic non diceret: solus habet nisi quodam immortalitas incommutabilitas est: quam nulla potest habere creatura: quam solus est creatoris. Hoc et iacobus dicit. Domine datum optimum: et omne donum perfectum desursum est descendens a parte luminum: apud quem non est transmutatio: nec momenti obumbratio. Hoc et dauid. Mutabis ea et mutabuntur: tu vero idem ipse es. Proinde substantiam dei sine vlla sui commutatione mutabilia facientem: et sine vlllo sui temporalis motu temporalia creatantem: intueri et plene nosse difficile est: et ideo est necessaria purgatio mentis nostre: qua illud ineffabile: ineffabiliter videri possit: qua non dum perdit fide: nutrimur: et per quodam tolerabiliora: ut ad illud capiendum apti et habiles afficiamur itinera ducimur. Tamen apostolus. In christo quodam dicit esse omnes thesauros sapientie et scientie absconditos: eum tamen quisquam in gratia eius renatis: sed adhuc carnalibus et animalibus tanquam puulis in christo: non ex diuina virtute in qua equalis est patri: sed ex humana infirmitate ex qua crucifixus est: commendauit. Sit namque: Neque enim iudicavi me scire aliquid in vobis: nisi iesum christum: et hunc crucifixum. Deinde secutus ait. Et ego in infirmitate et timore et tremore multo fui apud vos. Et paulo post dicit. Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritalibus: sed

ps-18

1 Cor-20
Sc-6

1 Cor-3

1 Th-6

1 Jaco-8

ps-101

1 Cor-2

1 Ibidem

1 Cor-3